

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

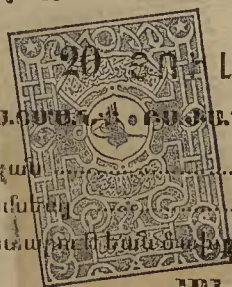
ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԻԱՌԱՆԻՅ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՅ ԱՐՄԱՇՈՒ

ՏԱՐԻ 45

ԹԻՒ 8

20 ՇՈՒԼԻՍ 1896

ՊԱՌԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՅ

Տարեկան	40	ԴՈՒՐՈՒՂ
Վեցամսեկ	20	»
Թղթաւարեկեան տարեկան	10	»

Հատուկ ՄԻԿ ԴՈՒՐՈՒՂ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. ՍՐԵՆՆԼԻՔ Լրագրոյ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄՐԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԵՐ ՆԱԽՆԻ	
ՍՍՏՈՒՍԾՍՇՈՒՆՁԻՆ ՎՐԱՅ	Ե. Վ. ԴՈՒՐԵԱՆ
ՀԱՇՈՒ ՍԻՆՏԱՐԱՆ	ՍՄԲԱՏ Վ.
ՏՕՆԱԿԱՆ	ՄՈՒՇԵՂ Վ.
ՄԻԹԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ	ԽՈՍՐՈՎ Վ.
ՐԱՄԸ	ԲԱԲԳԷՆ Վ.
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ	ԶԱԽԷՆ Վ.
ԴՍՂՈՒՍԾՔ	ԿԻՒՅՕ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԴՍՂԱԴՍԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ	

Բաժանորդագրութեանց, ծանուցմանց եւ այլ մանրա-
մասնութեանց համար դիմել առ

Տնօրէնութիւն ԱՐԵՒԵՂՔ Լրագրոյ
Ղալաթիա, Նորասուցկեան-խան

Նիկովիդիոյ գործակալն է Մինաս Էփէնտի Աշմեան,
որ միանգամայն Դպրեմանուց գործակալն է:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՔ

Թէ՛ մայրաքաղաքիս եւ Թէ՛ գաւառաց համար բաժա-
նորդագիրք կանխիկ կը վճարուին:

Բաժանորդագրութիւնք կ'սկսին իւրաքանչիւր ամսոյ
1 ին կամ 15 ին:

ՄԱՍԻՍ

ԿՐՕՆԱԹԵՐԹ

ԽԵ. ՏՍՐԻ

20 ՇՈՒԼԻՍ 1896

ԹԻԻՏ

ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵՐ ՆԱԽՆԵԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻՆ ՎՐԱՅ

Մեր նախնի վարդապետներու ձեռամբ կատարուած Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը բնաւ ներշնչումի գործ մը չէ նկատուած, ինչպէս կ'կարծուէր Եօթանասնից թարգմանութեան համար, ապա թէ ոչ մեր թարգմանիչները իրենց երբեմն փոխառնելով թարգմանածը վերստին սրբագրելու և ուղղելու համարձակութիւնը պիտի չունենային. Ընդհակառակն՝ ստույգ օրինակներու ստացումը՝ ինչպէս կ'վկայեն մեր պատմիչները՝ թեւադրեց զիրենք լսու հասկնալ կամ աւելի հաւատարմութեամբ թարգմանած ըլլալ Ս. Գիրքը։ Կարելի է սակայն ըսել թէ այդ վերջին ձեռքը դրուելէ յետոյ՝ ալ գործն ո՛ր և է ուղղութեան կարօտ չէր, կամ սխալ հասկացողութեան

ո՛ր և է նշան չունէր , և կամ թէ՛ բուն հայեցի օրինակներու գրչադրութեան մէջ՝ ծայրալիւր յոգնութենէ դեղեւոյ մահկանացու մատներ վրիպակներ չցանեցին երբեք :

Կ'խոտտովանինք , այո՛ , թէ ժամանակին եկեղեցական գիտութեանն ու միանգամայն յունարէն ³ լեզուի ուսման արացած մեր երանելի վարդապետներն « թարգմանութեանց թաղութին » յաջողեցան արտադրել , բայց , եթէ բովանդակ Ս . Գիրքն իր ամէն խորութիւններովն ու դեղեցկութիւններովն ալ կարենային խմանալ , տակուն չէին կրնար դերժ մնալ այն սխալներէն՝ որ կամքէ անկախ պատճառներով սարգած էին իրենց առջեւ գտնուած բնադրին ներշնչեալ առդրուն մէջ , և մերիններն ալ ստիպուեցան անոր մերթ մթին և մերթ դժուար լիմաց խօքերուն տառական վսխալութեամբը շատանալ միայն :

Այժմ ընդունուած կարծիք մ'է՛ ինչպէս բանասիրական հետազոտութիւններն ալ կ'հաւատտեն՝ թէ Եօթանասնից թարգմանութիւնն իրեն յատուկ թերութիւններն ունի արդէն , բաղդատմամբ եբրայական բնագրին , թէեւ այս վերջինն ալ ո'չ նուազ որբադրութեանց տեղի կուտայ մինչեւ ցայսօր : Սակայն՝ եթէ յունական բնագրին թերութիւններէն միայն ծագում առած ըլլար մեր նախնեաց թարգմանութեան տկար կողմը , շատ անշան բան մը համարէինք թերեւս , և այնչափ ճոխութիւն պահէր իր մէջ՝ որչափ ինքնին Եօթանասնիցն ունեցաւ և ունի ցարդ ընդհանուր քրիստոնեայ եկեղեցիներու համար :

Բայց մարդկային ո՛ր և է գործ անթերի չէ , որով և մեր նախնեաց Աստուածաշունչն ալ ի հարկէ կրնայ պէտք ունենալ կարեւոր որբադրութեանց , ո'չ անուղղակի ուսումնասիրութեամբն եբրայականին՝ ինչպէս կ'տեսնենք Պայպլ Հառդեան հրատարակութեան մէջ , ուր ընթերցողի մտքին թալուկ կ'պատճառեն անսպառ ծանօթութիւններ , այլ ուղղակի յոյն լաւագոյն օրինակներու վը-

րայէն կատարուած բաղդատութեամբ, որուն օգուտը աւելի գրական կրնայ ըլլալ: Եւ ստուգի՛ւ, եթէ այսօրինակ ձեռնարկութիւն մը նախապէս ի գլուխ հանուած ըլլար, Պայպլ Հասուդեան ծանօթութեանց մեծ մասը գոյտթիւն պիտի չունենային — ակնյայտնի տարբերութեանց տեսակէտով — :

Մեր ըսածը հաստատելու համար՝ կուղենք պահ մը մտադիր ընել ընթերցողն քանի մը կէտերու վրայ, Հին կտակարանէն մեզի ամենէն աւելի ծանօթ և եկեղեցական պաշտամունքի հանապազօրեայ ընթերցման ամենէն աւելի ծառայող Սաղմոսաց գրքին վերաբերմամբ խօսելով միայն: Յառաջ բերե՛նք ուրեմն քանի մը գիտողութիւններ, որոնց նմաններն չեն պակսիր նաեւ Մարգարէութեանց և Մովսիսական գրուածներուն մէջ:

Բանա՛նք ԽԳ Սաղմոսի 15 համարը, ուր հայերէնն ունի այսպէս. «Վաճառեցեր զժողովուրդս քո առանց գնոյ, և «չ Դոյ Լի՝ աղաղի Դոյ» . — Պայպլ Հասուդեան ստղագրութիւնն Եբրայական բնագրէն առնելով՝ վերջին տողերն կ'ընթարգմանէ. «Մեծացար գնովք նոցա»: Այս կարեւոր սրբագրութիւնը կրնար սակայն ինքնին ձեռք բերուիլ յոյն բնագրէն, թէեւ ո՛չ ճիշդ միևնոյն խմատով. — Աղաղի բառը հայերէնին մէջ սխալ ընթերցման մը արդիւնք է. հայ թարգմանիչը յունարէն ալալա՛ն (լիտխանակութիւնք, զինք) բառը ալալա՛ն կարգացած և աղաղի թարգմանած է:

ԽԷ Սաղմոսի 13 համարին մէջ աղաղեցէ՛ բառին համար նշանակուած է եբր. «Թուեցէք», մինչդեռ զգրի մը յաւելուածով բառը կրնար ուղղուիլ յունարէն բնագրին համեմատ կարգաւով՝ «պատՄեցէք». Սխալը հայերէն գրչագրութեան պէտք է վերագրել, նոյն համարին մէջ քիչ մը առաջ գրուած աղաղեցէ՛ բառին շնորհիւ մնալ գտած ըլլալով:

Հ Սաղմոսի 7 համարին մէջ աւելի է Դոյ Լի Դոյ Լի Լի Լի խօս-

քին տակ դրուած է «ի.քեզ է դալութիւն (իմ)», ինչ որ յունարէնով ալ կրնայ ուղղուիլ.

29 Սաղմոսի 3. Համարին մէջ ~~Փարսեան խոսքն~~ խօսքը յոյն բնագրին համեմատ պիտի ըլլար, «սիառաւորեալս խօսեցան վասն քո», որուն համաձայն է նաեւ եբրայականը, ինչպէս թարգմանուած է նոյն իսկ Բողոքականաց աշխարհաբար Աստուածաշունչին մէջ. թէպէտեւ Պայպլ Հառւղեան տպագրութեան մէջ այդ տարբերութիւնը չէ նշանակուած:

ժ2 Սաղմոսի 14 Համարին մէջ ~~Երեւելի խօսքին~~ տեղ եբրայականին թարգմանութիւնն է «յազեցան ~~Երեւելի~~» ինչպէս կ'ըրէ Ռայս (ils sont riches en enfants). Նոյնը ունին նաեւ յունական հասարակ բնագիրները, թէպէտեւ Պայպլ-Հառւղեանը կ'ընէ «յազեցին ~~Երեւելի~~» տարբեր հասկացութեան մը հետեւելով:

Յիշենք նաեւ 29. Սաղմոսի 7 համարին սա տողը. «Զօրհնութիւն ստացի» ելն. որ յունականին (և եբրայականին) համեմատ պէտք է ըլլայ «զօրհնութիւնս տացէ», ինչ որ ուղղուած է արդէն Պայպլ Հառւղեան տպագրութեան մէջ, և հայ ձեռագիրներէն ոմանք ալ նոյնպէս ունին:

Այս նշաններէն կրնայ դիտուիլ թէ հայերէն Աստուածաշունչի թարգմանութիւնն յոյն բնագիրներու վրայէն բաղդատուելու աշխատութեան կ'կարօտի: Ս. Գրքի մէջ կան նաեւ ինչ ինչ բառեր ալ, որոնք աղեքսանդրեան փիլիսոփայութեան լեզուին յատուկ բացատրութիւններէն ըլլալով՝ մութ մնացած են. Զոր օր. 29 Սաղմոսի 48 համարին «Յիշեա և տես թէ ո՛վ է իմ հանգիստ» խօսքն իր վերջին բառովը՝ թէեւ շատ ծանօթ՝ ինքնին խմատ մը չտար: Հայ թարգմանիչը չէ հասկցած յունարէն բնագրի hypostasis բառին փիլիսոփայական առումը (*) որ

(*) Այս թերութիւնը կ'տեսնուի մասնաւորապէս Իհասարակ ինչն Սաղմոսի գրքին թարգմանչին վրայ:

հանգիստ նշանակելով հանդերձ՝ աղեքսանդրեան դպրոցի բացառութեամբ ֆոյսցոմիւն = աշ ալ կ'նշանակէ. Ասով խօսքին ճիշդ իմաստը կ'ըլլայ. «Յիշէ և տես թէ ո՞վ է իմ աշ», Էոմիւն», կամ՝ ո՞վ եմ ես, և ինչ:

Առանց երկարելու և օրինակներ յաճախելու՝ կը կրկնենք դարձեալ թէ մեր նախնեաց թարգմանութիւնը երբայականին ծանօթութիւններէն աւելի՝ Եօթանասնից բնագրին համեմատութիւններէն պէտք է օգտուիչ է եւ յետոյ՝ ի՞նչ հարկ կայ երբայական կամ Մատթական բնագրին բառ առ բառ կապուելու, քանի որ զխոսոններու կարծիքով՝ այսօր Եօթանասնիցն իր պակասաւոր կողմերովն հանդերձ կրնայ սրբադրութիւններ ընձեռել բուն իսկ երբայականին: Կէտ մ'ալ կայ՝ որուն պէտք է մտադիր ըլլալ, ա՛յն է՝ թէ Աւետարաններու և Առաքելական Թուղթերու հոյլ մը մարգարէական վկայութիւնները՝ որունք Եօթանասնից թարգմանութենէն առնուած են՝ չեն կրնար այժմեան երբայականին համաձայնիլ ամէն մասամբ, եթէ մանաւանդ ա՛յս կամ ա՛յն երբայագէտին հասկացողութեան վրայ հարկ ըլլայ բնագիրը թարգմանել կամ բառ հեշտի փոփոխել:

Հին Կտակարանի խնդիրը թողլով՝ քիչ մ'ալ նոր Կտակարանի վրայ դարձնենք մեր ուշը, միայն յաւնարէն բնագրին հանդէպ գտնուելով: Պայպլ Հառւդեան տալագրութիւնն իրենց աչքին առջեւ ունեցողներն կրնան տեսնել թէ բառական տարբերութիւններ նշանակուած կան նոր Կտակարանի էջերուն ներքեւ: Մեր խօսքը սակայն ամենչան տարբերութեանց վրայ չէ, որոնք կրնան միեւնոյն բնագրի օրինակներու մէջ ալ երեւան գալ, մանաւանդ որ եթէ Սինայական յաւնարէն բնագրին վրայ բազմատութեան դնենք մեր Հայերէնը, տարբերութեանց թիւը զգալապէս կրնայ նուազիլ: Բայց և այնպէս՝ կա՛ն ինչ ինչ բառեր մեր թարգմանութեան մէջ՝ որոնք սրբադրութեան պէտք ունին, վասնզի չեն կրնար պարզ լեզուներու կարգէն համարուիլ: Բառական կ'սեպենք ա-

նոնցմէ երկուքը մտանանիշ ընել, որոնց վրայ քառորդ դար մ'առաջ արդէն ուշադրութիւն հրաւիրած է Հ. Արսէն Բաղրատունի իր հրատարակած Աստուածաշունչին մէջ՝ նշանակելով զանոնք ըստ յունիւն:

Առաջինն է Ղուկասու Աւետարանին մէջ Տեսուն մերայ ծննդաբանութեան սկիզբն յիշուած «բոց բառը (Գ. 23), որ պէտք է փոխուի «բ եր = Գրիչի»: Երկրորդն է Յովհաննու Աւետարանին Ժ. 25 համարին «Որ սիրէ զանձն իւր՝ աշխի՛ն զնա» խօսքը, յորում «բշխի» բառը թարգմանչին անուշադրութենէն կ'իջուի մտած ըլլալ, յունարէնին «ալ - օլլի» (կորուսանէ) բառը «ալ - օլլի» (արձակէ) կարգացած ըլլալով:

Այս և ասոնց նման գիտադրութիւններ սակայն կարծես դատապարտուած են մնալու այս կամ այն անկիւնը, վառնդի արմատացած կարծիք մ'է թէ Ս. Գիրքէն ներքեւի չէ բառ մ'իսկ փոխել՝ ինչ որ ալ ըլլայ՝ մանաւանդ պաշտամունքի ստէպ ընթերցմամբ արդէն բերանացի սերտուած հասուածի մը մէջէն նորալուր բառ մը հնչեցնել հաւատացեալներու ականջին՝ անխոհեմութեամբ նորոգել է Յովհաննու Դոմէնիկոս նշանաւոր կոիւն ու ազդած գայթակղութիւնը:

Մեզ կ'իջուի սակայն թէ անձուկ մտքի այս տեսութիւններն՝ որոնք բնաւ չեն կրնար հաշտուիլ ճշմարիտ աստուածաբանութեան ոգիին հետ՝ պէտք է որ ցրուին, որպէս զի կարենանք օգտուիլ Աստուածաշունչի գիտութեան լայն և ողջամիտ օժանդակութենէն, և կ'յուսանք որ խրախուսիչ հաւանութեան մը համար Դամասոսներ չեն պակսիր մեր մէջ, եթէ Հերոնիմոսեան նախանձաշուղթիւնն ամուր քայլերով կարենայ յառաջանալ, կամ լաւ եւս է ըսել՝ եթէ հետեւինք մեր երկկողմ և գիտնական մեծ վարդապետներուն, որոնք «դարձեալ թարգմանեցին զմիանգամ թարգմանեալն փութանակի» (Կորնթ. 1, 10) :

Յ. Ա. ԴՈՒՐԵՍՅԱՆ

ՃԱՇՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ԿԱՆՈՅԻ ՀԱՐՍՈՆԻՔԸ (ՅՈՎ. Հ. Բ. 1 — 11)

Յիսուսի հրապարակային կեանքը լի է հրաշքներով, որք նորատակ ունէին նորադարձներու հաւատքն հաստատել և զօրացնել: Այդ հրաշքի առաջինն կ'պատմէ Յովհաննէս Աւետարանիչ, երբ Յիսուս՝ Յովհաննու Մկրտչի ձեռամբ մկրտուելէ յետոյ ի Յորդանան՝ կ'երթայ ի Գալիլիա: Բայց ամենէն առաջ կարեւոր էր իւր աշակերտաց հաւատքն ստրպանդել իւր անձին զրայ, վասն զի այդ հրէայներն տակաւին չէին թօթախած իրենց ազգին և ժամանակին նախապաշարմանց լուծը: Պարզ համակրութեամբ մը միայն հետեւելով Յիսուսի՝ նոքա կ'սիրէին տեսնել ի նմա իրենց երազած Մեֆաֆ: Մարդկային միտքը թէեւ ի սկզբան շատ հեռու կ'թուի աստուածային իրաց վրայ մտածել, բայց ցորչաւ հոգին զօրանայ իրեն յատուկ անուղներով՝ այնքան առաւել կ'անհետին ցնորական պատրանքներն:

Յորդանանու մէջ Յիսուսի մկրտութենէն յետոյ՝ հազիւ քանի մը օրեր անցած էին, երբ Գալիլիոյ Կանա (*), քաղաքը հարսանեաց հանդէս մը տեղի կ'ունենար: Յովհաննու պատմութեան համաձայն հոն հրաւիրուած էր նաեւ Յիսուսի մայրն Մարիամ՝ որուն ազգական կամ զէթ ծանօթ էր հարկաւ հարսանեաց տէրը: — Իւր քանի մը աշակերտաց հետ զեռ Գալիլիա չ'հասած՝ Յիսուսի համբաւն արդէն տարածուած էր անդ: — Փղկալոսի առաքելութեան կոչուելէն երեք օր յետոյ՝ Յիսուս իւր նորընտիր աշակերտաց հետ կ'երթայ Կանա քաղաքը ուր զինքն եւս իւրայնովը հանդերձ կ'հրաւիրեն ի հարսանիս: Հրէական սովորութեան համեմատ հարսանեական և այլ խն-

(*) Գալիլիոյ «Կանա» քաղաքը երկու ժամէն աւելի հեռաւորութիւն ունի Նազարէթէն զէպ ի Հիւսիս-Արեւելք:

Ջոքներն կ'տեսէին քանի մը օրեր , և նոյն իսկ մինչեւ եօթնեակ մը , միշտ կոչնականներու ստուար բազմութեան մը ներկայութեամբ , վառնդի արեւելեան սղդերու հիւրասիրութիւնն ոչ չափ ունի և ոչ սահման : — Կոչնականներու սեղանին վրայ արանց հետ չէին կարող բնկերանալ կանայք , որք անոնց կերակուրներն կ'ոգտորասուէին , և կ'հսկէին սեղանի սպասարկութեանց : Յիսուսի մայրն եւս նմանօրինակ հակոյներու մէջ կ'գտնուէր այն պահուն , յորում հարսնեւոր ընտանիքին շուտակալ դէմքն և սպասարկու կանանց յանկարծական իրարանցումը կոչնականաց սեղանին ուրախութիւնը դադարեցուցին և զգացուեցաւ թէ կարեւոր բան մը կ'պակտէր կամ սպառած էր նոյն ստուն . — քիչ յետոյ Մարիամ յայտարարեց Յիսուսի թէ « գինի ոչ ունին » :

Վայրկենաբար զգացուած այդ ընկն ստուգիւ արժանի էր յարուցուած շուկին և աղմուկին , վառնդի գինին հացկերայթի սեղաններու հոգին համարուած էր ընդհանրապէս : Եւ եթէ ա՛յնչափ կանանց մէջ միայն Մարիամ իւր վրայ առաւ այդ պատճառն հոգը , պատճառն այն է զի հրեայք սովորութիւն ունէին՝ հարսանեկան հրաւերներու ժամանակ նուէրներ տանիլ իրենց հետ , այնպէս որ մին հարսանեաց համար հարկ եղած միան կ'նուիրէր , ուրիշ մը բաւականաչափ հաց , այլ ոմն զինի կամ իւղ , ուրիշ մ'ալ մրգեղէններ կ'տանէր իր հետ : Հաւանաբար այդ առթիւ գինին նուիրողն եղած էր Մարիամ , Յիսուսի մայրն , որ լսելով գինիին պակտիլը՝ ըսաւ Յիսուսի , « գինի ոչ ունին » : Մարիամու այդ խօսքը կրկին խնայատ մ'ունէր իր մէջ , և Յիսուս իւր մօր վարանած դէմքին վրայ կը կարդար անոր սիրտը : Մարիամու փափաքն էր կոչնականի մը պատուաւոր դիրքն չ'կորսնցնել բազմութեան առջեւ , և այդ օրինակ պարագայի մէջ , ուրիշ բան չ'էր կարող բնել , եթէ ոչ զիմե իւր որդւոյն , որ անդ կ'գտնուէր : Միւս կողմանէ Յիսուս կ'զգար թէ կարող էր իւր աստուածային զօրութիւնը ցոյց տալ այդ առթիւ , բայց շատ կանուխ կ'համարէր տակաւին՝ իւր հրաշալի զօրութիւնն ի հանդէս բերել նոյն ժամուն , և այդ պատճառաւ , կ'պատասխանէ իւր մօր թէ իր ժամանակն չ'էր հասած տակաւին . « չեւ է հասեալ ժամանակ իմ » . այլ կը թուի թէ մայրական աղաչաւոր ձայնն զօրեղա-

պէս ազդեց իւր սրտին, և հաւանեցաւ նորա կամքը կատարել: Գոհունակ և վստահ դէմքով մը Մարիամ կը պատուիրէ իսկոյն սպասաւորաց զործադրել Յիսուսի անովջական հրամանը: Հոն կային մարմարեայ վեց թակոյկներ՝ որ կ'ծառայէին Հրէից իրենց առտնին սրբութեան համար, և որոց իւրաքանչիւրն կ'պարունակէր «մարս երկուս կամ երկուս» (*): — Յիսուսի հրամանին վրայ սպասաւորը ջրով կ'լեցնէն այդ թակոյկներն և կ'տանին փաճարապէս, որ է մառնաւոր և մեծածախ կոջունքներու ժամանակ հացկերոյթի սեղաններուն վրայ հսկող պաշտօնեան, որ իսկոյն ճաշակելով զգաց թէ սպասուական և անոյշ գինի մ'էր խմածը: Հրաշքը կատարուած էր, ջուրը գինիի փոխուելով, զարմանքը ամենուն դէմքին վրայ կ'տեսնուէր. մի կողմանէ տաճարապետն՝ որ իրաց վիճակին անտեղեակ էր, իւր պաշտօնին բերմամբ՝ զիտել կուտայ տան տիրոջ, ըսելով թէ՝ մինչդեռ ամէն մարդ առաջ անոյշ կամ լաւագոյն գինիին կ'մատուցանէ իւր հիւրերուն, ի՞նչ կ'նշանակէր ուրեմն, երբ ինքն հակառակ այդ ընդհանուր սովորութեան՝ պահած էր անոյշ գինին մինչեւ այն ատեն: Ոչ նուազ մեծ եղաւ նաեւ կոջնականներուն զարմանքը, բայց անոնցը չ'կրցաւ յարատեւ ըլլալ և արդիւնք մը յառաջ բերել իրենց սրտին մէջ, վստայի հոգեկան պէտք մը կամ մտքի և գիտակցութեան աշխատութիւն մը չ'էին միացուցած իրենց հետաքրքրութեան:

Այս ամենը բնականաբար չ'էին կարող ցոյց տալ հրաշքին ներքին զօրութիւնը, որ ամենէն աւելի ազդեց Յիսուսի աշակերտաց վրայ, և զգացուց անոնց վայրկեան մը թէ սովորական անձ մը չ'էր Այն Որուն կ'հետեւէին: Անոնց զարմանքին յաջորդած էր մտքի լուսաւորութիւն մը, որով կարող կը լինէին տակաւ նշմարել աստուածային փառաց խորքերը, և Յիսուսի երկնային զօրութեան գաղտնիքին մէջ աստիճան մը եւս կ'յառաջանային: Այնուհետեւ կ'սկսէին անոնք տակաւ մօտենալ ճշմարտութեան լոյսին, և իրենց մտքի խաւարը փառատելով աւելի յստակ կերպով կ'տեսնէին և կ'իմանային տիե-

(*) Մէկ «մարս» հաւասար է 20 լիարի, որով մէկ թակոյկը հաւասար կ'լինի 40—60 լիարի:

վերաց վարդապետին դորձերն ու խօսքերը: — Կանայի հարսանեաց հրաչքը՝ ինչպէս որ Յիսուսի բոլոր հրաչից առաջինը եղաւ, նոյնպէս և առաքեալներուն սրտին մէջ դրուած հաւատքի առաջին հիմնաքարը եղաւ, վասնզի յետայնորիկ «հաւատային ի նա աշակերտքն Նորա» կ'ըսէ Յովհաննէս Աւետարանիչ:

Կանայի հրաչքը տարրեր նպատակ մ'աւ ունէր իւր մէջ, այն է յայտնել Յիսուսի փառքը, որոյ լրումն իւր դորձին ապագայ յաջողութեան մէջ կ'կայանար: Յիսուս կ'նուիրագործէր և կ'անմահացնէր ամէն ինչ որ կ'ջօշափէր. իսկ Գալիլիոյ փոքրիկ քաղաքի մը մէջ դորձուած սքանչելիքը՝ իւր բոլոր պարագայներով՝ քրիստոնէից մաքին մէջ մնացած է իբր մի խորհրդանշան Քրիստոսի ամբողջ դորձին: — Աստուծոյ Արքայութիւնը՝ զոր կ'ըջարողէր Յիսուս՝ հարսանեկան կոչունք մ'է Աստուծոյ կողմանէ մարդկութեան պատրաստուած, այլ հարսանեաց յաւիտենական փեսայն է Քրիստոս, որ բոլոր մարդկային հոգիները իւր աստուածային հարսնախօսութեան կը հրաւիրէ: Նա պատրաստ է միշտ մեր բնութեան պարզ ջոճերը՝ հոգեւոր հարսանեաց արժանի՝ անոյշ և լաւագոյն գիշերներու փոխարկելու, բաւական է որ մարդկային սրտին խորէն ձայն մը՝ փտահ և աղու աղաղակ մ'արձակէ դէպ առ Յիսուս թէ՛ «դինի, ոչ ունիմք»:

ՍՄԱՏՏ Վ.

Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Պ Ի Ս Տ Ի Ս . Ե Լ Պ Ի Ս . Ա Փ Ա Պ Ի

Քրիստոնէութեան երեւումին, երբ Հռոմ ներոններու և Գիկոսներու քրիստոնէութեան հանդէպ բռնած ընթացքը վաւերացուց պաշտօնապէս, այն անթիւ մարտիրոսներուն մէջ, որոնք իրենց կեանքովը սպահնակէն նոր կրօնին հաստատու-

թիւնը , կին-վկայներու թիւը աչքի զարնող երեւոյթներէն մին է մեզի համար : Քրիստոնէութեան յաղթանակը , ապահովուած իր ողջամիտ դաւանութիւններովն ու մաքուր բարոյականովն , տակաւին նշանակութիւն չպիտի ունենար , կարծես , եթէ առաքելներու և մարտիրոսներու քով չգտնուէին առաքելուհիներ ու վկայուհիներ : Կինը իբրեւ կէսը մարդուն , կամ իբրեւ մեծ-օժանդակը մարդկային տնտեսութեան՝ իր արժանաւոր դիրքը գտաւ միայն Քրիստոնէութեան ծոցը : Եւ այնուհետեւ Աւետարանով միովանաւորուած կինը , երախտադէտ զգացումով լցուած , երկիւղ չունեցաւ իր նոր պաշտօնը կատարելէն : Իր կոչումին զիտակցութիւնովը խորխուսուած յառաջ նետուեցաւ , դեղեցիկ յօրինելու համար քրիստոնէական վկայարանութեան այն բոսորադիպ կջերն , որոնք յաւէտ կրօնական զգացումին սեռն արտայայտութիւնը պիտի ըլլան : Կնոջ մայրական դուրդութեան հետ միացած հաւատքի ոյժը , հրաշալիքներ արտադրեց : Լուգդոնի եկեղեցւոյն վկայարանութեանը մէջ Բլանդինայի դէմքը մասնաւոր հրապոյր մ'ունի , իբր հերոս-վկայուհիի մը տեսիլը : Ագբիանոս կայսեր օրով ալ (117—138) նամեօրինակ դէմքեր կ'տեսնենք ի Հռովմ , Ս . Սոփիայի երեք աղջիկներուն վրայ :

* * *

Աւանդութիւնը կ'ըսէ , թէ Սոփիա , իր անուան համեմատ՝ լցուած Էմասթոն-Բէւմօն , խաղաղի էր (ըստ ոմանց , Մեղիտանցի) , մեծատուն և ազնուական ցեղէ : Քրիստոնէական կեեցողին սրբութիւնը և Քրիստոսի կրօնին քարոզութիւնը հրաւիրած էին զինքը Աւետարանին ճշմարտութիւնն ընդունելու : Իր երեք աղջիկներն էին Պիսթիս , Ելպիս և Ագապէ , կամ հայ թարգմանութեամբ , Հասաթ , Յայո , Սէր : Սոփիա իր աղջիկներն քրիստոնէական սկզբունքներով դաստիարակելէ վերջ , Հռովմ կ'տանի զանոնք , դրովմի խորհուրդը կատարել տալու համար անոնց վրայ : Մատաղ օրիորդներուն գեղեցիկութիւնը , իրենց վրայ կ'հրաւիրէ Անտիոքոս անուն մարդու մը տուփոտ նայուածքը : Աղջիկներուն կրօնական պարկեշտութիւնը անոր դէմ կ'ելլէ , և ցանկացողը կ'ամբաստանէ զանոնք կայսեր առջեւ , ըսելով թէ , «Օտարական կին մը իր աղջիկներովը մեր կիները հաւանեցուց մէկ Աստուած մը և անոր

որդին Յիսուս Գրիստոսը պաշտելու, և մեր կիները մեզմէ անգամ արգիլեց» :

Սոսիլայի և իր երեք աղջիկներուն վրայ չիսուած այդ ամբաստանութիւնը, բաւական էր զիրենք ի կորուստ մատնելու, նոյն իսկ սրաշտօնական շրջանակներէ դուրս: Վտանգը մօտեցած էր. աղջիկները նոր զրեարթութեամբ մը նետուեցան ասպարէզ: Եւ մայրերնին, կ'նայէր անոնց վրայ, որոնք անբիծ հոգիի մը կախարդանքն ունէին իրենց տարիքին համեմատ, — որովհետեւ երէցը՝ Պիատիս, 13 տարեկան էր և կրտսերն՝ Ագապի 9 տարեկան — և խանդաղատանքի ու դուրգուրանքի զգացումին հետ կ'իտանէր բարեպաշտ մօր մը երկիւղածութիւնը: Սոսիլա իր Պիատիսին կ'նայէր և կ'մրմնջէր, «Մի՛ պահասեցին Հա—ասր+ ք» (Ղուկ. ԻԲ. 32). իր ելլիւսին կ'նայէր, ու Աստուծոյ կ'աղօթէր ըսելով. «Մի՛ յամօթ առնէր զիս ի Յա—ասր խմէ». իսկ Ագապիին կ'ըսէր, «Մէր աշխարհիս թշնամութիւն է առ Աստուած» (Յակ. Դ. 4): Ագապի թէպէտ կրտսեր տարիքով, այլ հաստատամտութիւնովը գերազանցեց իր քոյրերը, և անգամ մ'ալ վստահացուց իր մայրը, թէ «երկիւղ ո՛չ գոյ ի Մէր» (Ա. Յովհ. Դ. 18):

Հեթանոս պաշտօնականները ողորքել կ'սկսին այդ անմեղները. բայց քիչ յետոյ ժպիտներու կ'յաջորդեն խոժոռած դէմքեր. աղաչանքի շնորհուն կատաղութեան հորձերով կ'փոխանակուին: Իմաստութիւնը անվեհեր արիւթթիւնով կ'դիտէ իր աղջիկներուն արիւնը. կ'հաւքէ անոնց մարմինները, և կ'տանի Հռովմ քաղաքէն տասն և ութ մըն հեռու, ու մարմարէ տապանի մը մէջ կ'ամփոփէ զանոնք, և քանի մ'օրեր վերջ՝ ինքն այ մեռնելով կ'թաղուի նոյն տապանին մէջ:

Հաւատացեալներու բարեպաշտութիւնը վկայարաններ կը կանգնէ ի պատիւ իմաստութեան և իր երեք վկայուհիներուն: Այդ վկայարաններէ միոյն կ'անկարկէ Գ. Նարեկացին, իր «Ապարանից Խաչի» պատմութեանը մէջ գրելով. «Եւ զհրաշաշնորհ զարմանազան զերջանկացն հանդիսարան՝ զմեծանունն վկայարան սրբանունդ. և երանուհի անկեղծն Սոսիլայ, եւս քան զեւս զեղեցկապան՝ նոր պայծառութեամբ և ամրական դրութեամբ նորոգապէս վայելչացուցին . . . »:

* * *

Պիատիս, Ելլիս և Ագապի անուններն տարօրինակ թուե-

ցան ոմանց , որոնք ջանացին մերժել Սոփիայի աղջիկներուն իրական գոյութիւնը , և անոնց մէջ ուղեցին տեսնել այլաբանութիւն մը միայն , զոր իբր թէ գործածած բլլան սրբադիր (hagiographe) մատենագիրներն , անձնաւորելու համար Հաւատքն , Յոյսն ու Սէրը , երեք դեռաւոր աղջիկներով : Այս կարծիքը սակայն , չպաշտպանուիր անոնց կողմանէ , որոնք խորատկէս ուսումնասիրած են քրիստոնէական հնախօսութիւնը : Կանուխէն նորադարձ քրիստոնէայներն սովոր էին իրենց բուն անուններուն վրայ աւելցնել *փոփոխան* կամ *ճականոն* (agnomen) մը , որ միատիբական նշանակութիւն մ'ունենար :

Այսպէս դիտուած է որ նախնական եկեղեցւոյ մեծ անձնաւորութիւններէն շատեր իրենց վրայ առած էին քրիստոնէութեան խորհուրդներուն կամ առաքինութիւններուն անունները : Զարմանալի չէ , ուրեմն , տեսնել որ իմաստութեան երեք աղջիկներն ընդունած էին երեք աստուածաբանական առաքինութիւններուն անունները , Հասարակ , Յոյս , Սէր , մկրտութեան ճերմակ պատմութեանը հազած տառերնին : Քրիստոնէական խորհուրդներէ և տօներէ անուն առնլու սովորութիւնը տալիալին դադրած չէ Հայ , Յոյն և Լատին հասարակութիւններուն մէջ . մեր Զաքիէ , Գալուստ , Յարսէլէն , Համբարձում ևլն անուններու կիրառութիւնն այդ սովորութեան արդիւնքն է միայն :

Գալով Իմաստութեան աղջիկներուն , պէտք է ըսել , թէ իրացնէ Պատիւս Հաւատքի մարմնացումն է իր կուռ համուզումներով ու անոր փրկարար արդիւնքներովը . Երկրի Յոյսն է իր կատարելութեան ու ակնկալութեան բարձրութիւնով . Ազա քի՛ Սէրն է կրօնի , իր անխարդախ զգացումով ու համակերպութեան բարեբաստիկ լրութիւնովը : Իսկ Սոփիա անգամ մ'ալ առիթ իլուտաց մեզ մտածելու թէ իմաստութիւնը մարդկային մտքերը կ'յլկէ , անոնց սրտերը կ'սրբէ , և անոնց մէջ կ'արծարծէ Հաւատքը , Յոյսը , Սէրը , որոնք իմաստութեանէն միայն կ'ծնին , յորինելու համար այն դաշնակաւոր երրորդութիւնը , զոր Նարեկայ քերթողը չլարանեցաւ նոյնացնել աստուածային երրորդութեան հետ , «Երրորդութեանն փառապոբի անուամբն պատուեալս Հաւատք՝ ընդ Սիրոյն դասեալ և Յուսոյ» (Ողբ . Ժ . Բ .) :

Ս. Ստիլայի և իր երեք ազնիւներուն տօնը բաւական հին է մեր եկեղեցիին մէջ : ԺԳ. դարուն , Ստեփանոս Գոյներ Երիցանցի օրինակած տօնացոյցը և մեր հին տօնացոյցը ասոնց տօնը կ'դնեն Վարդապետի չորրորդ երեքշաբթին : Իսկ Սիմէոն Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ , մեր արդի Տօնացոյցին մէջ Ստիլայի , Պիտաի , Ելպիի և Ադապիի տօնը դրուած է Վարդապետի երրորդ հինգշաբթին :

ՄԱՌՇԵՂ. Վ.

Մ Ի Թ Ա Ք Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Այս բառն կազմուած է յունարէն *Ռիս* (առասպել , կեղծիք) և հայերէն *Քան* բառերէն : Այս բառով կ'հասկնանք առասպելական զրոյցներու ամբողջութիւնն , որոնք մասամբ հին ժողովուրդներու կրօնին բունն և հիմը կ'կազմեն : Միթոսներու մեկնութիւնն կամ բացատրութիւնն մէկ ու կէս դարէ ի վեր գիտուններու հետազօտութեան մասնաւոր առարկայ եղած է : Աւելորդ է ըսել , թէ այս հետաքրքրական ուսումնասիրութիւնն շատ մը ազերսներ ունի դպրութեան , արուեստի և քաղաքակրթութեան հետ , և թէ իմաստասիրութիւնն այս կարեւոր աշխատութեան առջեւ անտարբեր չ'էր կրնար մնալ :

Այս բալբրովին նոր գիտութիւնն ընդհանուր օգուտ մը յառաջ բերաւ , գաղափար մը տալով մեզ մարդկութեան նախնական հաւատալիքներու մասին , և իրեն մեծապէս նպաստեցին հնախօսութիւնն և բանասիրութիւնը :

Կանոնախէն , լուսաւորեալ անձերու կարծիքն այն էր , թէ ժողովրդային աւանդութիւններու մէջ ինչ որ պատմուած է շատուածներու մասին , այլաբանական կեղծիքներ էին որոնց ճշմարիտ իմաստն հարկ էր որոնել : Այդ այլաբանական կեղծիքներն կոչուեցան *Ռիսոնէր* և *Ռիսփանոնէն* (կամ գի-

ցաքանութիւն) անունն արուեցաւ անոնց բացատրութեամբն
զբազորդ երկասիրութիւններու :

Կրօնական միթոսներու բացատրութեանց փորձերն՝ մաս-
նաւորապէս Յունաստանի մէջ, կ'վերանան հեռաւոր անցեալի
մը. Պլատոնի ժամանակ արդէն ընդհանրացած էին : Իսկ մի-
ջին դարու մէջ ոչ ոք զբաղեցաւ այդօրինակ հետազոտութիւն-
ներով, որովհետեւ այն ատեն հին հելթանոսական կրօններն
իրր Սատանի մեքենայութիւններ կ'նկատուէին : Վերածնու-
թեան թուականէն յետոյ, բանասէր և հմուտ անձեր, դարձ-
եալ եւանդով ձեռնարկեցին այդ դասական հնութիւնն ու-
սումնասիրելու :

* * *

Մարդիկ երկար ժամանակ, հին ժողովուրդներու միթա-
բանութեան մէջ՝ և մասնաւորապէս հնոյն ելլադայի առաս-
պէններուն մէջ, բանաստեղծներու երեւակայութենէն ծնած
փայլուն իմացումներ ուղեցին տեսնել, կամ սուտեր, քուրմե-
րու ձեռքով դարբնուած, տգէտ և սնապաշտ բացմութիւն մը
խաբէլու նպատակով : Որչափ այդ կարծիքն զօրացաւ, միթա-
բանութիւնն ալ լուրջ բան մը ըլլալէ դադրեցաւ : Խնչի պիտի
ծառայէին այդ այլանդակ մտահաճոյքներն և անտեղի վէպերն,
որոնցմով կ'զբօսուէր ժողովրդային զիւրահաւանութիւնն՝ իր
տղայութեանը մէջ : Ստոյգ է, թէ արուեստն, իմաստասիրու-
թիւնն ու բանաստեղծութիւնն անկէ փոխ ստած են իրենց
նիւթերն, և այսօր, եթէ միթաբանութիւնն՝ բանաստեղծա-
կան հրապոյրէն մերկացուած իրենւ պատմութիւն ի նկատ
առնունք, այն առասպէլներն յաճախ պիտի թուին եզակիան
ծայրայեղութեան և խրտուցիչ անբարոյականութեան պատ-
կերներ : Բայց դժուարին պիտի չըլլայ մեզ այդ առասպէլնե-
րուն մէջ տեսնել երբեմն խորին իմաստներ և թէ անոնք ճշ-
մարտութիւններ կ'ծածկեն հանճարեղ և նուրբ սլաքաբանու-
թեան մը քօղին տակ : Եւ եթէ միթոսներու ուսումնասիրու-
թեան մէջ յառաջանանք, հոն դարձեալ պիտի գտնենք բնու-
թեան և բնական աշխարհի օրէնքին վրայ խորհրդածութիւն-
ներ, պատմական նշանաւոր իրերու յիշատակներ, բարոյական
պատուէրներ, խորին հայեցումներ աստուածութեանց և ա-
նոր ստորագրեալ, մարդկային հոգւոյն և անոր ճակատագրին

վրայ : Մէկ բառով , բոլորովին նոր գիտութիւն մը այդ խորհրդանշաններու և զրոյցներու խորն ծածկուած :

Շատեր , այդ ամենուն մէջ կուզեն տեսնել ամբողջ ժողովրդեան մը միտքն ու հանճարն , և անոր գաղափարներուն ու քաղաքակրթութեան մէկ համառօտութիւնը :

* * *

Մարդն , երբ անեղբայրի միակ արարիչը կ'մոռնայ , կ'ըստիպուի բնութեան բոլոր երեւոյթներն վերագրել այլ և այլ սրտածառներու : Այնպէս որ՝ այն ամենն որ մարդուն կամքէն անկախ կ'կարծուի՝ կ'աստուածանայ : Նա՝ ամենուրեք իւր շուրջը խորհաւոր զօրութիւններու ներկայութիւնն ու տիրապետութիւնն կ'զգայ , չ'զիտնալով ինչ կոչել զանոնք , որոնք բնական ազդեցութեամբ կ'իշխեն իւր հոգիին վրայ : Ուստի կ'բռնադատուի պաշտելութեան առարկայ ընել այն երեւոյթներն , որոնք աներեւոյթ ոգիներու գործեր կ'նկատուին : Գոյացաւոր էութիւն մը անոր աչքին հրաշալի էակ մը կ'իշխի երեւակայութեան շնորհիւ և ինքն անոր կ'մատուցանէ երախտապարտութեան և մեծ արանքի , սիրոյ և երկիւղի պաշտօն մը :

Ապաքէն , միթոսներու մէջ արտաքին աշխարհի զանազան երեւոյթներն յղացուած են իրբւե նոյնչափ անհատական կամքեր , անկախ գործունէութեան սահմանին մէջ ոգեւորուած էակներ , որոնք թէպէտ մարդէն զօրաւոր և մեծ կ'լծուին , սակայն և այնպէս կ'հաղորդակցին անոր զգացումներուն , կիրքերուն և բարոյական բովանդակ կեանքին : Միթոսներու երեւոյթն , ուրեմն , կ'յայտնէ խորին յարաբերութիւն մը՝ մարդկային հոգւոյն և համատարած բնութեան միջեւ :

Այս զարմանալի երեւոյթը մեզ մտածել կուտայ , թէ բազմաթիւ ազգեր , որոնց խմաստութեան և գիտութեան համբաւն ու հռչակը ամեն տեղ տարածուած էր , ի՞նչպէս այդ հեթանոսական անտեղի մոլորութիւններու մէջ ընդ երկար կաշկանդեալ մնացին և իրենց այդ կուրութեան մէջ այնչափ ծայրայեղութեան կ'դիմեն , որ ո՛չ թէ միայն մարդկային կերպարաններ , կիրքեր և տկարութիւններ կ'ընծայեն աստուածութեան , այլ և ամեն բարոյականէ՝ դատապարտուած ոճիրներ , մարդասպանութիւն , շնութիւն և մօղնէութիւն : Նորա-

նշան մոլորութիւն , որ ամէն ինչ աններդաշնակութեան կը մատնէ և դիտողին յատկանք կրնայ ազդել և արգահատանք այն կուրութեան մասին , որուն մէջ խորասոյց կ'մնային բազմաթիւ ազգեր :

* * *

Այդ ողորմելի վիճակն բարեշրջելու համար մեծ և աննկուն զօրութիւն մը պէտք էր , որ կարենար տարօրինակ պաշտամունքներն արմատէն խլել : Մնտի երեւոյթներ իւր պաշտամունքին առարկայ ընող ժողովուրդի մը բարոյականը ո՛ր աստիճան աննպաստ էր իւր պէտքին համապատասխանելու , բացայայտ կ'երեւի՝ երբ պաշտօնածին վրայ կ'սլակիէր այն կենսատու զօրութիւնը , որ ջիւն է կրօնին և որուն միջոցաւ կը կառավարուի աշխարհը :

Հարկ չկայ ըսելու թէ քրիստոնէութիւնը հռովմէական պետութեան հեռաւոր և աննշան նահանգներէն մէկուն մէջ ծնունդ առած , ընդհանուրին կրօնն եղաւ , տարածելով Աստուծոյ միութեան վարդապետութիւնը և եղբայրութեան և տիեզերական ճշմարտութիւններու սկզբունքը , և խափանելով հին կրօնքներու ջրահեղեղ պաշտօնը :

ԵՐԱՅՈՒԹՅՈՒՆ , Վ .

Բ Ե Մ Ը

Բեմը՝ ազդերն ու ժողովուրդները վարող ոյժն է : Բեմի մարդը և խօսելու արուեստը բարձր , իրական նշանակութիւն մը մ'ունեցած են ամին տեղ , ամեն ժամանակ , Պատմական ճշմարտութիւն մը կ'ընկալուի՝ երբ դիտենք թէ այն միջավայրեր , ո՛ւր բեմը վաղուն և բարդաւած կեանք մ'ունեցեր է , ո՛ւր ոչ միայն սրտտաճայն

յուզած են կիկերոններ կամ Գեմոսթենէսներ, այլ մանաւանդ մշակուելու է անոնց արուեստը, հոն հանրային սիրտն ու միտքը զարմանալի կերպով ազնիւ և գործօն վիճակ մ'առած են:

Բնմի ոյժը՝ մեր տեսակէտով՝ գերադանցապէս լաւ զգալու համար պէտք է մանեւ կրօններու մէջ, գիտելատոնց ծագումը, գործիչներն ու գործելու եղանակները: Օրինակի համար առնենք միայն Քրիստոնէութիւնը. կրօն մը, որուն հաստատութիւնն ու տարածումը գրչի, գրքերու միջոցաւ ի գլուխ չեղաւ, իւր որրանը՝ հրէշութիւն՝ ամբողջ ՍԱՐԳՍԻՆՈՒԹԻՒՆ մ'է. այսինքն՝ խօսելու յատուկ եղանակ մը, յորդում մը. — Մարգարէներ կը խօսին ամեն տեղ. անոնց բնոր ժողովուրդն է. Քրիստոնէութիւնը բոլորովին ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆ մ'եղաւ: Քրիստոս տող մ'ալ բան չգրեց. — միշտ խօսեցաւ, միշտ քարոզեց. Անոր բեմն ալ ժողովուրդն է իւր բոլոր աստիճանաւորումներուն մէջ:

Գէթ մարգարէներ գրի կ'առնէին իրենց պատգամները. Քրիստոս այդպէս չըրաւ և անտարակոյս միայն անոր համար որ չուզեց գրի կապել ժողովուրդին միտքը, մանաւանդ այնպիսի գրութեաներու, որք կրնային հաղար ու մէկ մեկնութիւններով հեռանալ հեղինակին քուն նպատակէն և խեղաթիւրումներ յառաջ բերել: Եւ ռամիկը, որ չգիտեր գրութեաներու հոգիին թափանցել, կ'պաշտէ անոր նիւթականը: Գրուի է. այսչափը բաւական է անոր. բառէն, տառէն անգին բան չճանչեր: Գրուի է. շատ թափանցիկ բացատրութիւն մը. ռամիկն հասկնալու ամբողջութիւնը կ'պարզուի այդ ռամիկ բանաձևին մէջ:

Մարգարէից գրութեաները ճիշդ այդ վիճակին հասեր էին Քրիստոսի ժամանակ. Քրիստոս սակայն ՆՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԷՐ զանոնք և ՀՈԳԻ կ'տեսներ տառնց մէջ. զպիւրներ և փարիսեցիներ ՆՍԱՐԳՍՅԻՆ՝ և ՂԻՐ կ'տեսնէին միայն. — Քրիստոս հոգի էր համակ. իւր քարոզ-

ներն ալ հոգի եղան , «Առակ»ներն ալ , «Երանի»ներն ալ , «Վայ»երն ալ : Քրիստոնէութիւնն ալ իբր հոգիի կրօն՝ պէտք էր պահէր իւր հոգեկան բարձրութիւնը՝ ինչպէս իւր հաստատութեան առեւն , նոյնպէս և յետոյ ամեն կողմ տարածուելու ժամանակ : Քրիստոսի Աւետարանը քարոզողներն ու ընդունողները միանգամայն հոգի պէտք էր ունենային . քարոզողները մանաւանդ Քրիստոսի հոգիով պէտք էր քարոզէին :

Ըսի թէ Քրիստոս տող մ'ալ բան չգրեց , որպէս զի գրի չկապէ մաքերը , և Պօղոս , որ իբր Առաքեալ ամենէն առատ և ամենէն ընտիր էջէր գրեց Քրիստոնէութեան համար , համոզուած էր գրի փոխանորդն ինքն պաշտօնեայ եղած էր Նոր Կտակարանի և կ'ուզէր Քրիստոսը քարոզել ո'չ թէ զլոյժ , այլ հոգիով : ուժգին պնդեց միշտ թէ Գիորն ՍՊԱՆԱՆԷ , ՀՈԳԻՆ ԿԵՅՈՒՅՄԱՆԷ : Երկրորդ Կորնթացոց Գ. գլուխը Հեթանոսաց Առաքեալին սքանչելի գրուածն է և լայնապէս կ'ընդգրկէ ինչ որ կըրնայ խարխալ ըլլալ Աւետարանի արդի պաշտօնեայնեան գործունէութեան , բեմի նշանակութեան , բեմի նպատակին :

Եւ շիտակը խօսելով քրիստոնէական եկեղեցիներու պայծառութեան բոլոր պայմանները բեմէն կախուած են : Ա՛յն եկեղեցիներ , որ զօրաւոր բեմ ունեցած են , ամենէն մեծ յաջողութիւնը կամ պակշը եղած է անոնց համար : Տկար բեմ ունեցող եկեղեցիներ միշտ տկար են , լաւ եւս՝ բեմ չունին , բառին բուն նշանակութեամբ :

Բեմը՝ ոյժն է և այդ ոյժը եկեղեցիի մէջ հետաքրքրելու , կրթելու , բարձրացնելու ընտրութիւնն ունի : Բեմը հեղինակութիւն մ'է հո'ն և զօրաւոր հեղինակութիւն մը : Ասով մտքի սարկութիւն չենք ենթադրեր ժողովուրդի կողմէն . որովհետեւ բեմի հեղինակութիւնը բռնադատելու մէջ չկայանար , այլ համոզելու և գիւրթի կերպով համոզելու մէջ : Ա՛յն գաղափարները , զոր չէք կրնար ամենէն սքանչելի հատորներով հասկցնել ժողովուրդին ,

բեմի կէս ժամուան ոգեւորում մը՝ բաւական է այդ մեծ գործին համար: Այս պէտք է մասնաւանդ երբ խնդիրը անուս հասարակութեան մը վրայ է, զոր ընթերցումը առ տնին դաստիարակ մ'ըլլալու հաւատքով դեռ չէ՛ վառած: Չենք ուզեր ըսել թէ ընթերցասէր ժողովուրդ մը պէտք չունի բեմի, — ընդհակառակը. ա՛յն առնն բեմը պէտք է բազմապատկէ իւր ոյժը և այն՝ ո՛րչափ կարելի է. այդպիսի ժողովուրդի մը հանդէպ աւելի ուժգին շնչտեի պէտք է հնչեն: Հո՛ս բեմի կարեւորութիւնը ինքնին կ'զբաւէ մեր ուշը. կարեւորութիւն մը՝ բազմադիմի նըրբութիւններով, անհրաժեշտ պայմաններով փափկացած:

Երբ եկեղեցի մը, ո՛րն ալ ըլլայ այն, անտարբեր է բեմի մասին, երբ լոկ ընթերցուածներու, այսինքն գրի կապած է ժողովուրդը, երբ լռեցուցած է իւր բեմը կամ վախժարացուցած է զայն, մի՛ սպասէք անկէ բարոյական յառաջացում: Ժողովուրդը թմրած է հո՛ն. չգիտեի ո՛չ իւր կրօնը, ո՛չ իւր եկեղեցին: Բեմը ո՛րչափ զօրաւոր է, ա՛յնչափ զարգացած է ժողովուրդը. ո՛րքան ոգեւորուած է բեմը, առողջ սկզբունքներ կ'քարոզէ, պարզ է, ա՛յնքան եռանդուն է ժողովուրդը, համազում ունի իւր հաւատքին ու պաշտամունքին վրայ, հասկցող է:

Բովանդակ Ս. Գիրքը ամուլ կը կ'մնայ եթէ չքարոզուի բեմէն. անհասկնալի կ'մնայ կամ շատ դէշ կը հասկցուի՝ եթէ քարոզիչը չընդլայնէ, չտիրոյնէ այդ գաւաւոր էջերը: Հին կտակարանի ընթերցուածներուն վըրայ թանձր քօղ մը քաշուած է, միտքը կոյր է ատոնց առջեւ (Բ. Կրնթ. Գ. 14—16) եթէ Աւետարանի պաշտօնեայն չվերցնէ քօղն ու չլուսաւորէ դանօնը, և Աւետարանն ալ դանձի պէս պիտի մնար եթէ բեմի մարդը մատնանիչ չընէ զայն ծածկող ագարակը:

Կենդանի խօսքը հոգին է ու ամեն գաղտնիք կ'լուսաւորէ, կ'քակէ հաւատացեալին նախապաշարօմները:

Արարողութիւններու երկա՛ր երկա՛ր շարքերը չեն

կրթիւր ժողովուրդը , յին բարձրացներ , հազիւ կ'յուզեն : Բայց այս չէ՝ եկեղեցիին բուն պաշտօնը : Երգերն ու օրհնութիւնները պէտք են . պէտք է որ արարողութիւններն ալ կատարուին . — Բայց Բեմը , ուսուցումը նոյնչափ և աւելի լրջօրէն պէտք է հմային ժողովուրդը : Եկեղեցին ամենէն առաջ ուսուցիչ է , քարոզիչ է . և եթէ ոչ լայն , գէթ ամենէն կարեւոր տեղը քարոզութեան տրուելու է : Քրիստոս , Առաքեալներ և Առաքելական հայրերու դարեր , մէկ խօսքով հին եկեղեցին աւելի կ'ուսուցանէր , կ'քարոզէր :

Միայն արարողութիւններով ժողովուրդը զբաղեցնել չճանչնալ է եկեղեցիի ոգին . մեզք մ'է նոյն խալ ընկած բեմ մ'ունենալը՝ բեմի նպատակին դէմ :

Բեմն է որ կ'պատրաստէ գիտակից հաւատացեալներ , հասկցող և համազուած քրիստոնեայներ , և այս է եկեղեցիի բուն պայծառութիւնը :

Այս ընդհանուր նկատողութիւններէն յետոյ , խընդիւրը մասնաւորելով մեր հայոց եկեղեցիին վրայ , գիտենք պատմական հայեացքով թէ որչափ ճիշդ ըմբռնած է Բեմի նշանակութիւնը :

ԲԱՅՊԱՆՆ Վ.

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Հետաքրքրական է անշուշտ զիտնալ թէ ի՞նչ էր եկեղեցական ժամերգութեան նիւթը մեր ժամագիրքին կազմութենէն առաջ և անոր առաջին հիմերը դրուած ժամանակ :

Մեր հնագոյն պատմիչները թէեւ մասնաւոր բան մը չեն աւանդեր մեզ այս մասին , բայց կ'ընծեռեն այնպիսի տուեալներ որով կարելի է փորը ի շատէ զաղափար մը կազմել :

Քաջաճանօթ է թէ ո՛րքան մեծ դեր կատարած է Սաղմոսը քրիստոնեայ հաւատացեալներուն ջերմեռանդութեան պահպանման եւ արծարծմանը մէջ: Քրիստոնէութեան առաջին դարերում Ս. Գիբրին մէջէն Սաղմոսն էր որ ամենէն աւելի հաւատացեալներուն կ'յանձնարարուէր իրբեւ ընթերցման եւ աղօթքի նիւթ, եւ եղած է ժամանակ որ հաւատացեալը անոր ընթերցումով միայն իւր աղօթասիրութեան պապակը յազեցած կ'նկատէր եւ աղօթքին ամբողջ նպատակը ի գործ դրուած:

Սաղմոսին տրուած այս մեծ յարգը Պօղոս Առաքեալի յանձնարարութեամբն եղած էր արդէն, որ զայն միակ միջոց նկատած էր հաւատացեալներուն հոգեւոր շինութեան եւ Աստուծոյ փառաբանութեան համար (Կոլ. Գ. 16): Եկեղեցին այս յանձնարարութեան հաւատարիմ մնաց եւ պահպանեց զայն, այնպէս որ հինգ դարերէ աւելի թէ՛ հրապարակային եւ թէ՛ առանձնական աղօթքի զրեթէ ամբողջ նիւթը մի միայն Սաղմոսը եղաւ:

Հայ. եկեղեցին ալ ընդհանուր եկեղեցւոյ այս սովորութեան հետեւած կ'երեւի իւր առաջին դարերուն մէջ եւ մեր նախնի հայրերուն սրտին բովանդակ իղծերը կրօնական րերթութեան այս քրիստոնէացած հատուածներուն թեւոցը վրայ կ'բարձրանային առ Աստուած:

Սակայն լուսաւորութեան օրերէն ի վեր ասորի լեզուն յունականէն նախապատիւ համարուած եւ ընդունուած էր մեր եկեղեցւոյ մէջ, ասորի եկեղեցականութեան մեր բազմ ստացած բարձր դիրքին պատճառաւ, եւ Սաղմոսը այդ լեզուով երգուելով կամ կարդացուելով աշխարհական դասին մեծամասնութեան անմատչելի եւ անհասկնալի կ'մնար, ինչպէս այսօր կ'մնայ լատիներէն լեզուով եղած ժամերգութիւնը հռովմէական հաւատացեալներուն համար:

Թերեւս անկարելիոր չպիտի ըլլայ եթէ փակագծի մէջ աւելցնենք աստ թէ քոյրովին անհիմն է ոմանց կարծիքը ըստ որում Սաղմոսի մատնական թարգմանութիւն մը կ'համարուի զրի զիւտէն առաջ եղած: Այս կարծիքին յենակէտը Թովմայի սա վկայութիւնն է թէ Խոթեցիք զոց գիտէին «զսաղմոսոն զհին թարգմանեալսն վարդապետացն Հայոց» (Ք. Է.): Սակայն պատմիչին այս խօսքը Ոսկեդարու թարգմանութեան ակնարկութիւն մը լինելը ակներեւ է, քանի որ իրմէ հնագոյն պատմիչները ո՛չ մի յիշատակութիւն ունին նախմեսրոպեան հայ սաղմոսի մը կամ այլ գրութեան մը մասին, եւ բերանացի թարգմանութիւն մը 3—4 դարեր կենդանի պահուած նենթադել, բիչ մը յուզուցն է:

Հետեւաբար կրնանք ըսել թէ ամբողջ ժամերգութիւնը այն ատեն ասորերէն (եւ անդ տեղ յունարէն) կ'կատարուէր եկեղեցւոյ մէջ, որմէ ժողովուրդը բան մը չհասկնալով «ունայնք եւ թափուրք» կ'եղէին: Եկեղեցական դասն էր միայն որ մասամբ ասորի (եւ յոյն) ըլլալով կրնար կատարել եւ փորը ինչ հասկնալ այդ աղօթքներն. անոնք էին որ սաղմոսելով կ'կատարէին Հայրապետներուն յուղարկաւորութիւններն եւ ա-

նոնք էին դարձեալ որ «երգօր հոգեւորօր եւ բարձրաձայն օրհնութեամբ» զիմաւորեցին Ս. Մեսրոպը՝ զիրը գտնելով իւր երկիրը դարձած ժամանակ։ Աշխարհական դասը չէր կրնար բնաւ մասնակցիլ այս հանդէսներուն։

Դալով յետ մեսրոպեան ժամանակին (մինչեւ Մանդակունի) պատմիչները աւելի հարուստ են եկեղեցական ժամերգութեան յիշատակութիւններով։ Եկեղեցին այլ եւս հայաբարբառ հայերէնախօս եղած էր եւ նոյն ժամանակ հայացուց նաեւ ժամերգութիւնը։

Այս առաջին կազմակերպութեան մէջ ժամերգութեան նիւթերը, ըստ պատմյաց, եղած են սաղմոս, հոգեւոր երգ եւ ընթերցում։ Առաջինին համար ըսինք արդէն թէ միշտ ժամերգութեան մեծագոյն մասը կազմած է բոլոր քրիստոնէայ հին եկեղեցւոյ մէջ։ Օրը առնուածն անգամ մը պիտի կարդացուէր կամ երգուէր ամբողջ սաղմոսը, եւ այս ոչ թէ վանքերուն եւ անապատներուն մէջ միայն, այլ մեծամեծ քաղաքներուն եւ մայրաքաղաքներուն եկեղեցեաց մէջ անգամ։ Սաղմոսերգութեան այս պաշտօնը նոր հաստատութիւն մը առաւ Ս. Սահակէն, որպէսզի անխափա՝ կատարուի միշտ, զիշեր եւ ցերեկ. (Կան. Բորեպ. Գ.) եւ եկեղեցականին առաջին պարտքն եղաւ ոչ թէ միայն Ս. Պատարագ մատուցանելու պահրաստութեան առէն, որպէս կ'հրամայէ Շնորհալի (Ընդ.) , այլ ամէն օր՝ զոց կարդալ ամբողջ Սաղմոսը, որպէս կ'աւանդէ Փարպեցի. «Ձսաղմոսն Դաւթի պաշտել միայն պիտոյ է ի ժամուն անսխալ» . (Թուղթ.) :

Իւրաքանչիւր ժամերգութեան առէն կարդացուած Սաղմոսի ամէն կանոնին վերջը ի սկզբանէ անտի եկեղեցւոյ մէջ սովորութիւն կար որ եւ իցէ ընթերցում մը կարդալու, որպէսզի կանոնները իրարու միացած չերեւին։ Այս սովորութիւնը Լաւողիկէի Ժողովին մէջ աւելի հաստատուն կերպարանք մը առաւ (Կանոն Ժէ.) եւ խստիւ պահուեցաւ ամէն եկեղեցիներուն մէջ։ Մեր քով ալ Ս. Սահակէն առաջ այս պատուէրը կ'կատարուէր, բայց ընթերցումները ասորերէն լեզուով ըլլալով թարգմանիչները անհրաժեշտ էին ամէն տեղ որպէսզի ժողովուրդը բան մը հասկնար։ Ս. Դիրքին հայերէն թարգմանութեամբ ընթերցանութեան այս սովորութիւնը զօրաւոր մղում մը առաւ եւ ամենօրեայ ընթերցումները քիչ անգամ տեղի կուտային եկեղեցւոյ Ս. Հարց հոգեւոր ծառերուն. միայն թէ այս անգամ թարգմանիչներուն տեղ մեկնիչներու պէտք ունեցան աստուածային վարդապետութիւնները ռամկին դիւրահասկնալի ընելու համար։ Մեծն Սահակ՝ այս սովորութիւնը պահպանելէն զատ չորս աղօթքներ եւ քարոզներ եւս յօրինեց որպէս զի իւրաքանչիւր կանոնին վերջը կարգաւ կարդացուի, ընթերցումէն առաջ։

Սաղմոսէն եւ ընթերցումէն զատ նախնական այս ժամերգութեան մասն կ'կազմէին նաեւ օրհնութիւնները կամ հոգեւոր երգերը։ Ասոնք ալ ոչ այլ ինչ էին եթէ ոչ պարզ սաղմոսներ որ բարձրաձայն կ'երգուէին եկեղեցւոյ մէջ եւ առռնին։ Սակայն չենք գիտեր թէ որո՞նք էին այդ

սողմոսներն, ի՞նչ եղանակով կամ ժամերգութեան մէջ ո՞ր ժամանակ կ'երգուէին:

Այս երգերուն մէջ կային այնպիսիներ որոնք Ս. Գիրքի զանազան մասերէն առնուած էին եւ որ պատմիչներուն բով «մարգարէական երգ» անունով կ'ընշատակուին: Տարակոյս չկայ որ, եթէ ոչ ամենքը գէթ անոնցմէ մէկ քանին այն տասն օրհնութիւններն են որ կ'գտնուին այժմ Սաղմոսին մէջ կանոններուն վերջերը դրուած:

Երգերու կարգէն էին նաեւ «կցորդ» անուանուածները որոնք եկեղեցւոյ մէջ եւ յաճախ ժողովուրդին ուրախութեան ժամերուն մէջ կ'երգուէին: Ասոնք ալ Սաղմոսի համարներ էին, երբեմն փոքր ինչ փոփոխուած շարադրութեամբ: Այժմեան «Թագաւոր յաւիտեան»ներու մէջ կան համարներ որ այս հին կցորդներուն հետ կրնան նոյնանալ:

Այսպէս ուրեմն մեր ժամագիրքի Սահակ-Մեսրոպեան կազմակերպութիւնը՝ ըրիստոնէական ընդհանուր եկեղեցւոյ սովորութեան համաձայն՝ չէր պարունակէր այնպիսի աղօթքներ որ Ս. Գիրքէն առնուած չըլլային, բաց ի նոյնիսկ Ս. Սահակայ քանի մը քարոզներէն ու աղօթքներէն:

Մեր նախնեաց աղօթագիրքը Ս Գիրքն էր միայն:

ՁԱՒԻՆ Վ.

Ք Ա Ղ Ո Ի Ա Մ Ք

Վերոնայի եկեղեցիներէն մէկուն մէջ՝ նուիրական առածներ արձանագրուած են մարմարիոնէ սալայատակներու վրայ. իրարու կ'յաջորդեն անոնք եւ զիրար կ'ամբողջացնեն՝ եւ թէեւ ի սկզբան մուտ են, բայց հետզհետէ նշանակութիւն մը կ'առնուն եւ կ'ուսաւորուին՝ ցորչափ բարձր կամարներուն ներքեւ խռաջանայ մարդ: Այսպէս է կեանքին մէջ ալ, ուր ամէն կրօնական կամ փիլիսոփայական հաւատալիքներ, որոնց մէջէն կ'ըլլանք եւ կ'ընչենք՝ նախ առեղծուածական եւ խորհրդաւոր կ'ընենք մեզի. երբեմն կ'կոխենք զանոնք առանց հասկնալու, բայց քանի՜ յառաջանանք՝ այնքան կ'ըմբռնենք անոնց իմաստը, միամտութիւններն ու խորութիւնները: Կեանքի մէջ իւրաքանչիւր քայլ հեռանշմար մ'է՝ որ կ'ըացուի մեզի համար մարդկութեան սրտին մէջ. ապրիլն՝ հասկնալ է, եւ հասկնալն ո՛չ միայն ներողամիտ ըլլալ է, այլ եւ սիրել է: Բաց աստի՜ այդ սէքը ո՛չ յստակ տեսութիւնը կը խափանէ եւ ո՛չ ալ ազնուանալու կամ այլափոխուելու քիզը, ընդհակառակն՝ տիրապէս զործօն սէքը պէտք է որ ամէն բանէ առաջ այլափոխութեան եւ յառաջդիմութեան իղծն ըլլայ, սիրելն էակ մը՝ հաւատալիք մը, ջանալ է բարձրացնել զանոնք:

Ժան — Մարի ԿԻՒՅՕ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Արարի Յունիսի թուոյն մէջ կը կարդանք թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետը Յունիս 8 ին Երեւան ուղեւորեր է՝ Սեւանայ մենաստանը այցելու։ Ն. Ս. Օծութիւն յաջորդ շաբաթ օրը Երեւան հասնելով գիշերը հոն մնացեր և կիրակի առտու Պօղոս Պետրոսի եկեղեցին իջնալով քարոզ խօսեր է։ Յաւարտ եկեղեցական արարողութեանց, ընդունելու է Երեւանի նահանգապետին այցելութիւնն, որուն փոխադարձ այցելութեան գացեր է։ Ս. Հայրապետը Սեւանայ մենաստանը երթալով գիշեր մը հոն անյունելէ յետոյ էջմիածին վերադարձեր և Յունիս 17 ին Բիւրական ամարանոցը գացեր է, ուր քիչ մը առնն մնալէ յետոյ նորէն էջմիածին պիտի դառնայ։

— Գեր. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Թիֆլիս գացեր է իր անձը դարմանելու համար։

— Հազարեան ճեմարանին հայերէնի ուսուցչապետ Մադիստրոս Պ. Գրիգոր Խալաթեան էջմիածին ժամաներ է, ուր կրթական նախարարութեան յանձնարարութեամբ պիտի զբաղի Մայր Աթոռոյ ձեռագիրներու ուսումնասիրութեամբը։

— Յունիս 9 ին Գեր. Սուքիաս արքեպիսկոպոս՝ Ս. Հայրապետին հրամանաւ՝ Գայիանէի վանքին մէջ սարկաւադութեան աստիճան տուեր է ճեմարանի եօթը սաներուն օրք են՝ Սմբատ Տ. Աւետիքեան, Ղազար Սրմբատեան, Արամ Էդէլեան, Կոստանդին Պետրոսեան, Եսայի մհտ. Բաբանան, Գրիգոր Մելքիսեդեկեան և Ներսէս Տէր-Միքայէլեան։

Ձեռնադրութեան հանդէսին ներկայ գտնուեր է էջմիածնի միաբանութիւնը, Տ. Սուքիաս արքեպիսկոպոս քարոզ խօսելով պարգեր է նորընծայներուն իրենց պարտականութիւնները։

— Ճեմարանի ընդունելութեանց քննութիւնը պիտի սկսին Օգոստոս 24 ին։

Աբուլ-Հայրապետական Կոնգրակներու քաղաածքին մէջ կ'արձանագրէ սինդական հետեւեալ որոշումները:

«Կոնգրակ յանուն Ամեն. Ս. Պատրիարքին Կ. Պոլսոյ (թ. 687) որով լուծեալ համարի պսակն Գրիգորի Թեոփեան ընդ Սանդխտի, և վաւերական երկրորդ պսակն նորին:»

Դարձեալ Կոնգրակ «յանուն Ամեն. Ս. Պատրիարքին Կ. Պոլսոյ, (թ. 688) որով վաւերական համարի պսակ Մարգարայ Օհանեան ընդ Եպրսո կնոջն:»

Պանտրմայի Էտինճիք գիւղաքաղաքի ազգ. վարժարանն ի հիմանց նորոգելու համար տեղւոյն գաւառական ժողովին կողմէ արտօնութիւն խնդրուած ըլլալով, Պրուսայի կուսակալութիւնը տեղեկագրած էր Բ. Դրան:

Նոյնպէս Սըվազի Մէճիտիւզի գաւառակին եկեղեցւոյն նորոգութեանը համար արտօնութիւն խնդրուած էր:

Դատական և Կրօնական գործոց նախարարութիւնը, պաշտօնագրերը ուղղելով առ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն, այդ շինութեանց մասին Ն. Ամենապատուութեան կարծիքն ուղած է իմանալ:

Արդ, որովհետեւ նոյն տեղերու առաջնորդարանաց կողմէ այդ շինութեանց մասին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր արդէն տեղեկագրուած էր, Ն. Ամենապատուութիւն պատասխանելով նոյն նախարարութեան, այդ շինութեանց պէտքն յայտնեց և միանգամայն խնդրեց տալ հարկ եղած արտօնութիւնը:

Երուսաղեմէն կը գրեն թէ՝ Ժառանգաւորաց վարժարանի քննութիւնք սկսեր են Յուլիս 15 ին և պիտի տեսնն մինչեւ ցօկերջ ամսոյս: Վարժարանը կը բաղկանայ Ա. Բ. և Դ. դասարաններէ (Դ. դասարան չկայ), յորոց Դ. դասարանի աշակերտք ներկայ հարցաքննութեան աւարտական քննութիւն տալով և Օգոստոսին կամ Սեպ-

տեմբերին շրջանաւարտ ելնելով՝ 1—2 տարի վանքին պիտի ծառայեն և ապա եթէ Ս. Աթոռոյ Պատ. Միաբանութիւնը արժանի գատէ զանոնք կղերականութեան, ստրկաւագ պիտի ձեռնադրէ և 2—3 տարիէն ալ վարդապետ:

Ահա այդ ընթացաւարտներուն՝ անունները, դպրութեան կարգաւ և ո՛չ թէ ըստ արժանեաց.

Պօղոս	Մելիքեան	(Զմիւռնիացի)
Գրիգոր	Մադայեան	(Աւիլէրէկցի)
Վաղարշակ	Պօղոսեան	(Ռօտոսթոցի)
Ամբաստ	Գաղաղեան	(Իւսիկուտարցի)
Աիմէօն	Ծերուհի	(Պէօյիւք-Տէրէցի)
Յովհաննէս	Մկրտչեան	(Դամասկոսցի)
Յակոբ	Միսեան	(Մալաթիացի)
Միհրան	Ճէմճէմեան	(Կիւրինցի)
Սեդրաք	Մոմճեան	(Մալաթիացի)

Հայրենիք օրաթերթը Տպագրական Տեսչութեան մէկ պաշտօնագրով խալառ խափանուեցաւ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ. — Կալլէոյի իշխանին աղջկան՝ Մօտ իշխանուհւոյն Դանիոյ դահաժառանգ իշխանին որդւոյն Քարլ իշխանին հետ ամուսնութիւնը նախընթաց օրը տեղի ունեցաւ Իւլոնտոն, Պըրլինկէմի արքայական պալատան մէջ. Վիքթորիա Թադուհին ներկայ էր պսակի արարողութեան արքունի մատրան մէջ, բայց հարսանեկան հացկերոյթին չնախագահեց:

— Վիքթորիա Թադուհին օգոստոս 21-ին ուրբաթ նախարարական մեծ խորհրդոյ մը պիտի նախագահէ,

յորում Լորտ Սալգալըրի կողմէ իւր վաւերացման և ստորագրութեան պիտի մատուցուի այն գաճաճառ որով երեալի. Ժողովոյ այս տարւոյ նստաշրջանը փակուած կը հռչակուի:

ՌՈՒՍԻԱ. -- Չարին Սեպտ.ի մէջ ի Փարիզ այցելութեան լուրը վերջապէս ստուգուեցաւ: Վիեննայէ Պերլին և Տարմադաա (Չարուհւոյն ընտանիքին մօտ) երթալէն ետքը, Չարը պիտի անցնի Փարիզ:

ԿՈՒՈՒԽՈՎՍՔԻ ԵՒ ՀՈՒՆԼՈՒ, Աւստրիոյ և Գերմանիոյ վարչապետները, խորհրդակցութիւններ ունեցան յԱւոզէ միջազգային խնդիրներու վրայ:

ՍՊԱՆԻՅՈՅ վարչապետ Գանսպաս դարձեալ կը խորհի եղեր հրաժարի՝ մի կողմէ Քուպայի մէջ դործոց վիճակէն յուսահատ, միւս կողմէ Խորհրդարանի մէջ իւր ելմտական ծրագրերուն կրած դժուարութենէն նեղացած:

ՊՈՒԼԿԻՆՐԻԱ. — Ֆէրաինանտ իշխան, Փարիզէ քաշուած հեռագրի մը նայելով, երկրորդ անգամ Կ. Պոլիս պիտի դայ Սեպտ ին, այս անգամ ընկերակցութեամբ իւր տիկնոջ՝ Մարի Լուիզ իշխանուհւոյն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ Գերմանիա, Իտալիա և Աւստրիա ի մօտոյ դեսպանութիւններ պիտի հաստատեն:

— Լի Հունկ Չանկ Ֆրանսայի և Չինու միջեւ առեւտրական համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար հեռագրաւ հրահանգ խնդրել է Բեքինի կառավարութենէն:

Թարգմանութիւնք Կ. Ս. Իւթիւնեանի

ԶԵՂԶԵԱԼ ԳԻՆԵՐ

	Հասնր	Ղրուց
Թափառական Հրեայ (Եօթէն Սիւ)	4	50
Ընտանեզուրկ (Էքթօր Մալոյ)	2	12
Կարմիր Մարդոց Երդումը (Բօնսօն տիւ Թէրայլ)	2	10
Կրանթ Նաւապետին որդիքը (Ժիւլ Վէրն)	3	15
Հինգ շաքաւթ օղապարիկով »	2	12
Ամուսնութիւնք Փարիզի (Էտմոն Սպու)	1	5
Զիկազակ (Ֆօրմիւնէ տը Պուակօպէ)	1	5
Տիկիին վիթէրոն որդի (Լէոն տը Թէնսոյ)	1	5
Սկզբունք քաղաքական տնտեսութեան (Ժօ- զէֆ Կառնիէ)	1	3
Պատժ. Օրինագիրք Օսմ. Պետութեան	1	2
Արկածք Միլենիսիազէն Պարոնի	1	2

Կեդրոնատեղին է ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ Սուլ-
թան Համամ Թիւ 14:

ՏՈՔԹ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ

ԲԺԻՇԿ, ՎԻՐԱՐՈՅԺ ԵՒ ՄԱՆԿԱՐԱՐԶ

Վկայեալ Ֆիլատէլֆիոյ եւ Նիւ Եորքի համալսարաններէն, երեք տարի հիւանդանոցաց մէջ ծառայած, յետ տասն եւ հինգ ամեայ փորձառութեան, իւր քնակութիւնը հաստատած է Բերա, Սագըզ Ադամ փողոց Թիւ 47 տունը, ուր կ'ընդունի հիւանդ ամէն օր ժամը 7-11. Երեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ձրի կը դարմանէ իրեն դիմողները, իսկ շաքաւթ օրերը ժամը 7 էն մինչեւ 9ը կը գտնուի Պօլիս Բիւլ-ջիքեան եղբարց դեղարանը: Կը դարմանէ ամեն հիւանդութիւնք, մասնաւորապէս սրտի եւ կուրծքի եւ կը կատարէ ոմեն կարգի վիրահատական գործողութիւնք:

ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ

ԱՂ ԱՂ ԱՂ

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

ՀԱՅ. Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԴԱՍԱԽՈՐԵԱԼ ԵՒ ԲԱՅԱՏՐԵԱԼ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՌՎ

Ի Տ. ՇՈՒՀԱՆՆԵՒՍ ԱՌԱՎ. ԲԱՀԱՆԱՅԻ ՄԱՐԵՍՆ

Գ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1895

Որոյ մէջ այս անգամ կը տեսնուի Հոգեւոյ Տ. Ներսէս Պատրիարքի Թղթոյն Յետ՝ արդի Ամեն. Տ. Մատթէոս Ս. Պատրիարքի մի յորդորական Թուղթն՝ ուղղեալ առ ժողովուրդն:

Սոյն հոգեշահ Աղօթագիրք-ժամագիրքն արդէն երկու անգամու տը-պագրութեամբ հաւատացելոց գնահատման արժանացած, այս երրորդ անգամ ի լոյս կ'ընծայուի յոյժ զեղեցիկ տպագրութեամբ Պաղտատեան տպարանին, ընտիր Թղթի վրայ, նորագոյն զարդարուն շքանակներով, եւ նրբարանդակ չքնաղ պատկերներով, եւ ՏԵՐ Մատթէոսեան զործատան սիրուն եւ հաստատուն կազմերով:

Գին լաճակազմ 15 Ղրշ.

Ոսկեզօծ 22 ,

Փառակազմ կաշի 30 »

Կը գտնուի ամեն հայ գրավահառաց քով, բայց կեդրոնատեղին է ի Կ. Պօլիս, Պ. Պալենց գրատունն ի Չարմազճըրար Թիւ 20, եւ ի Բերա Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ բանկալը:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՏՈՒԹ. Յ. ԱՐԱՊԵԱՆ

Պատիւ ունի ծանուցանել Թէ՛ ինքզնիքն օրերն կա-տարած ձրի խորհրդակցութիւնները, յետայսորիկ, տեղի պիտի ունենան Ժամը 5 էն մինչեւ 11 ըստ Թրքաց:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ

Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ